

Del Tirant a l'Indiana

per Ricard Calvo i Duran

"-¡Válame Dios!, dijo el cura dando una gran voz, ¿qué esté aquí Tirante el Blanco? Dádmele acá, compadre, que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos".
Miguel de Cervantes: "El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha"

Els guerrers de les Croades que retornaven a la llar contaven la gesta cavalleresca de la mort del drac i el rescat de la princesa pel màrtir cristià Sant Jordi, que assenyalaven com ocorreguda a la ciutat de Silene, a l'actual Líbia, i que la tradició catalana va situar de seguida a la vila de Montblanc. L'eminent Carles Cardó, a propòsit de la figura del nostre sant cavaller, ha deixat escrit que li "sabria greu de dir que l'episodi de Sant Jordi amb el drac i la princesa alliberada és purament llegendari, si no sabíem la utilitat de la llegenda, moltes vegades superior a la de la història. La llegenda és la història dels il·lustrats; ells mateixos se l'elaboren, se la reformen i la van acomodant a la idea que tenen entre tots de la persona o la institució que volen simbolitzar-hi. Així també, la llegenda té una virtut directiva en la vida moral del poble. Al seu costat, la història és una eixarreja lliç d'estudi".

De totes maneres, el que sí que es té per comprovat històricament són una sèrie de detalls i trets personals del sant, com ara els anys del seu naixement i de la seva mort; els dos llocs probables del seu naixement, detall sobre el qual hi han diferències radicalitzades; el seu origen noble i cristià; la seva intel·ligència brillant i la seva gran força física; els seus sentiments morals, demostrats de ben jovenet; l'haver abraçat -seguint el seu pare- la carrera militar; la seva eficàcia en el combat, que arribarà a oïdes de Diocleciana, el qual el nomenarà tribú de la guàrdia imperial i, indubtablement, l'hauria destinat a ocupar alts càrrecs de l'imperi si no hagués tingut problemes per causa del seu declarat cristianisme, confessió que com sabem li hauria de costar la vida. Tots aquests trets configuren un cavaller *avant la lettre*, prototipus a seguir pels medievals i patró de la futura orde de la Cavalleria.

A l'època medieval viatjaven de cort en cort, incansablement, per camins polsosos o bé per fanguers, suportant totes les misèries imaginables, fam, ferides, inclemències climàtiques, perills sense fi i privacions increïbles, uns personatges andarecs d'esperit aventurer, maneres i vestit extravagants, que posaven les seves armes i la seva vida al servei dels reis, de la mateixa forma que els joglars posaven

les seves habilitats i les seves facècies a la disposició dels magnats, o bé que duïen a terme difícils empreses individuals, arriscades i filantròpiques: els cavallers errants.

La transmissió oral, de boca de bards i trovadors, parlava a balquena dels fets i costums d'aquells personatges, de les seves virtuts, del seu sentit de la disciplina, del seu esperit de sacrifici i del seu carisma; l'anar acompanyat, el naixement del cavaller, de circumstàncies meravelloses; el perfil i les condicions de l'aprenent o escuder; la necessitat de ser armat per un altre cavaller; l'assistència de dames a la cerimònia; les fórmules a emprar en l'acte d'armar cavaller; els padrins i padrines; el cop d'espasa a l'espatlla; l'acte de cenyir l'espasa; la consagració al servei de la dama; les virtuts que encarna la dama; els juraments; la manera de proveir-se de cabals per a finançar la cavalcada; l'aliança íntima entre l'orde de la Cavalleria i el Cristianisme; la recerca del Graal; la con-

veniència de tenir per aliats, amics i cronistes a alquimistes, fetillers, frares i màgics; l'arnès; les justes i els torneigs; l'actitud del genet en envestir el contrincant; les guaricions prodigioses de les ferides del cavaller; els dracs, dromedaris, bèsties monstruoses i unicorns, cavalcadures dels personatges -enemics o bé favorables- que el cavaller trobarà en el seu camí; els viatges per terra, mar i cel; l'obligació de presentar-se al rei, a d'altres dignitats o bé a la dama, i de retre'ls compte dels fets, de les proeses realitzades o dels favors rebuts...

En aquestes condicions de vida no és gens estrany que aquells homes ja fossin tinguts al seu temps per allò que Goethe i Nietzsche -segles més tard- ens proposaran com a ideal ètic, més enllà del bé i del mal, al qual hem de tendir "com a realització de la llibertat, de la fidelitat a la terra i de la voluntat de poder"; és a dir, per superhomes.

Fruit dels relats i cançons de gesta dels bards, es comencen a manuscriure reculls anònims dedicats a paladins reals o, la majoria de vegades, llegendaris. La invenció de la impremta, com és lògic, donarà major difusió després a aquestes obres, conegudes, com tots sabem, per Llibres de Cavalleries.

ARS ARTIUM OMNIUM CONSERVATRIX

L'art que conserva totes les arts. Així fou denominat l'invent de Joan Gutenberg (Magúncia, Mainz en alemany, 1441), que permet que el "Tirant lo Blanc" vegi per primera vegada la llum a València, el 1490 -ara fa cinc-cents anys-, i sigui reeditat a Barcelona set anys més tard.

Inspirat, amb tota probabilitat, en la figura de Roger de Flor que, segons la crònica de Ramon Muntaner, portà tropes expedicionàries a Grècia des de Sicília per defensar del turc l'Imperi d'Orient, arribà a Cèsar de l'Imperi, emmaridà amb una neboda de l'Emperador, i morí, de manera dramàtica, a Andrinòpolis, el personatge Tirant no és cap *remake* de l'Amadís de Gaula, ni dels Galaàs, Galvany, Lancelot,

FONTSERE

ARTICLES PELL I VIATGE

Sant Quirze, 38
Tel. 725 85 41
SABADELL

Perceval i Tristany artúrics, sinó que concorren en el seu perfil trets de cavallers reals, borgonyons, castellans, gallecs i hongaresos, de la segona meitat del segle XV, que li confereixen un *look* realista, humorístic i xiroi molts cops, la qual cosa el fa veure com a possible per la societat culta de l'època, que veu en l'aventurer més aviat un personatge quotidià que no pas un heroi estereotipat, hieràtic i teatral a l'ús dels que protagonitzen els llibres de cavalleries apareguts fins aleshores.

El Tirant és, doncs, ja un personatge de novel·la d'aventures no pas massa diferent de les que Walter Scott escriurà més endavant, de novel·la moderna en tant que realista, retrat i mirall de la societat de l'època, i verista, més que no pas un heroi santificat. Les seves aventures tenen per escenari l'Anglaterra, Constantinoble, l'Imperi bizantí, Grècia, Rodes, Sicília i Tunís, en lloc de països imaginats, de reialmes encantats i d'ambients estrafolaris.

El seu creador, mossèn Joanot Martorell, hi treballà des del 1460 fins el 1468, moment de la seva mort, i el dedicà a l'infant Ferran de Portugal. Fou continuat per Martí Joan de Galba, el qual el revisà, intervingué en algun dels passatges del llibre i, fins i tot, en va refer algun altre.

Cervantes afirmarà del Tirant que "*por su estilo es éste el mejor libro del mundo*", puix que a les seves pàgines "*comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con otras cosas de que todos los demás libros carecen*" i, en el seu Quixot, el posarà a la llibreria del cavaller boig amb el títol de *Los cinco libros del esforzado caballero Tirante el Blanco*, en la primera traducció castellana publicada a Valladolid el 1511. Sense l'existència d'aquesta obra, de ben segur que el Quixot no s'hauria escrit de la mateixa manera que el coneixem.

Un dibuixant anglès anònim fou el primer que va representar la flaca figura del Quixot i la del seu escuder Sanxo. A *The History of Don Quichote, The first parte*, Printed for Ed. Bloune, Londres, 1618, veiem ja el bon cavaller amb el famós elm de Mambrino al cap i una banderola a la llança. Rera d'ell un mosso vestit amb afectació i amb espasa a la cintura, d'indubtable filiació saxona, esperona l'ase. Per si l'elm no acabés d'identifi-

De les Croades a l'últim croat...

car aquestes dues figures amb els personatges cervantins, al fons de l'estampa encara apareix, damunt d'un suau turó de la verda terra anglesa, un monumental molí de vent; però no pas com els de la regió manxega, si no un molí exòtic, arrencat de les fredes planúries d'Holanda o bé de la Bretanya.

I ja que estem parlant de l'art que conserva totes les arts, o sigui de la impremta, d'entre les quals excel·leix el dibuix, permeteu-me que faci un gran salt i, des d'aquest dibuix anònim, me'n vagi a la sèrie de còmics creada el 13 de febrer del 1937 per Harold Foster, *Prince Valiant*; el cavaller errant viking que durant més de mig segle cavalca sense interrupció per les planes dominicals de la premsa nordamericana.

Només una lectura completa de la producció de Foster permet de copsar els alts valors narratius del Príncep Valent, de la mateixa manera que tan sols la contemplació del paper de premsa original, amb el seu gran format, muntatge i color, permet de valorar tota la seva potència comunicativa i artística.

El concepte clau de la saga és l'itinerari, repartit en tres etapes ben definides: L'itinerari del fill del rei exiliat de Thule, sota la sentència de la fetillera Horrit "*no trobaràs la felicitat en cap lloc*", es desenvolupa a través d'una atmosfera llegendària, del tipus dels relats de *sword and*

sorcery, i el porta fins a Camelot on coneix Galvany, Lancelot i Tristany i se'l nomena cavaller de la Taula Rodona, recupera el tron de Thule, inicia la cavalcada pel món conegut camí "*comme il faut*" de la Terra Santa i, deu anys després de la seva aparició als *sundays*, es casa amb la bellíssima Aleta de Misty. A la segona etapa Valiant i Aleta arriben a Nordamèrica, imitant la llegenda de les expedicions vikingues d'Erik el Roig, on neix el seu fill, el príncep Arn. A partir d'aquest punt Valiant es convertirà en un cavaller errant, que només sojornarà intermitentment a les seves tres llars: Thule, Camelot i les illes Misty. La tercera etapa s'obre amb el retorn d'Arn al seu lloc de naixement, Niàgara, i amb la presa del relleu de l'aventura. El present de Valiant declina en favor del seu passat exuberant, que en va intentar de reviure. Sense pau ni tan sols a les seves tres llars, acomplint-se implacablement la profecia de Horrit, veu el seu itinerari convertit en un angoixós drama sense solució, encara que el seu autor, a l'aventura *Lluita contra el Temps*, li doni l'oportunitat de vèncer el Temps a cops de puny.

Constituïda per una fascinant amalgama de mites medievals, la saga del *Prince Valiant* pregonja la teoria nacionalista del Rei Artur, al servei del qual Valiant descurarà fins i tot els seus interessos com a príncep de Thule, i converteix Camelot amb els seus habitants (Artur, Ginevra, Merlí) en una mena de melic del món des d'on s'escampen les propostes nietzschianes de *llibertat, fidelitat a la terra i voluntat de poder*; la idea que personifica tot això resulta inconfusible si hom té en compte per què, quan, qui, i on s'ha creat aquesta sèrie: els Estats Units d'Amèrica, *orbis mater*.

*"Don't let it be forgot
That once there was a spot
For one brief shining moment
That was known as Camelot".*

DE CAMELOT A LA CORT DE LA 20th CENTURY

Als inicis del procediment Cinemascope, de la Fox, el veterà director Henry Hathaway va portar al cel·luloide el *Prince Valiant*. Això passava el 1954 i, deu anys després, l'honorat cineasta hauria de

**ANÁLISIS CLÍNICOS
i PERFUMERIA
COSMÈTICA de**

Joan Garriga i Manich
(Analista Diplomada de Sanitat, Inspector
Farmacèutic Municipal).

Passeig Plaça Major, 37
Telèfon 725 53 53 - SABADELL

**FINQUES
CARNER**

Agent de la Propietat Immobiliària
San Antoni M^o Claret, 18
Tels. 725 47 66 - 725 49 76
SABADELL

reconèixer que: "No m'agrada. Reconec que hi ha escenes d'acció que no estan malament, però Robert Wagner va resultar un actor molt dolent. La noia era Janet Leigh, una dona molt bonica; era una bona actriu, però estava molt preocupada amb la seva poca experiència, evitant de caure endavant". La frase final, sens dubte, es referia als exuberants atributs femenins de l'artista.

El 1968 la Warner Bros convertiria en film el gran espectacle musical de Broadway, *Camelot*, amb Joshua Logan com a director i Vanessa Redgrave, Richard Harris i Franco Nero de protagonistes; film en el qual aquesta visió del gran símbol nacionalista ens oferiria un rei Artur desesperat, que ha vist trencar-se la Taula Rodona i se'n dol desesperadament amb els versos que recita a l'infant Thomas Malory: "No deixis que s'oblidi que un dia va haver-hi un lloc que, per un breu moment de glòria, va dir-se Camelot".

Hollywood s'havia encarregat d'entonar el Rèquiem per els cavallers errants. Però el *show business* es veu obligat de tant en tant, i fatalment, a revisar-se, renovar-se, àdhuc a contradir-se: Les vendes de bitlletatge baixen a tot arreu i cal reviscolar el mercat cinematogràfic. El genial Steven Spielberg encerta el clau, juntament amb Lucas, quan ressucita la figura del cavaller errant. En lloc d'armadura i elm li posarà caçadora i barret tou; en lloc d'espasa, llança i escut, l'armarà de fuet, revòlver i navalla; en lloc de ser d'origen noble serà professor universitari; de jove, en lloc d'escuder, serà *boy scout*; en lloc de gegants, màgics, monstres i dracs, tindrà per enemics el seu col·lega Belloq i els nazis; per escuder no tindrà un macip, si no el seu pare...

Aranyes esgarrioses, àspids, màgia, escamots nazis, trampes mecàniques, serps, agents secrets, verins i tancs són els obstacles que, com a bon cavaller errant, haurà de vèncer a les envistes de la segona guerra mundial per tal d'aconseguir els seus objectius, tendents sempre -com els de l'orde de la Cavalleria- cap als objectes sagrats del Cristianisme; això és: l'Arca de l'Aliança i la copa en la qual Josep d'Arimatea va recollir la sang de Crist, en evitació que el Tercer Reich en pugui fer ús per dominar el món, i amb la sempre sana intenció que aquest ús el puguin fer els

...realització de la llibertat, de la fidelitat a la terra i de la voluntat de poder.

Estats Units: amb la voluntat nietzschiana de poder.

Aquest personatge, dissenyat de manera tan barroca i rocambolésca, rep el nom d'*Indiana Jones*, Doctor Jones durant les hores lectives i Indy per els amics.

La primera part de l'itinerari d'Indiana la recull la producció Paramount del 1981 "En busca del arca perduda" interpretada per Harrison Ford, Karen Allen i Wolf Kahler. L'acció se situa en l'any 1936, quan rep l'encàrrec dels serveis secrets de recuperar l'arca en la qual, segons la tradició, estan guardades les Taules de la Llei, i té un final de gran guinyol en el qual un mosso remolca l'arca a un magatzem dels serveis de seguretat americans on hi han estibades milers de caixes idèntiques. La segona part, de producció posterior, amb el títol de "El temple maldit", continua passejant-lo pels escenaris ja habituals d'Amazònia, Egipte, Tibet, Temple de Salomó, etcètera, i a la tercera, on és ajudat pel seu pare (Sean Connery, l'antic James Bond), titulada "La última Cruzada", anirà de Venècia a Petra on, amb guerrer medieval-zombie inclòs, localitza-

rà ¡i per què no, home! el Sant Graal de rigor.

Els cavallers; vencedors de gegants i de dracs, conqueridors de reialmes i salvadors de donzelles, cantats per trovadors i poetes, lloats per les plomes més ben tallades, i picats avui als teclats més ben remunerats de l'univers-món, iconografiats pels burins, maces, llapis, pinzells i aerògrafs més celebrats, a l'hora fantasia, ficció, folklore, història, literatura, llegenda, mite i tradició a parts iguals, cercadors del Graal a perpetuïtat, "desfacedores de entuertos" o paladins del maccarthysme, i, encara avui, líders de vendes en còmic, cinema i vídeotapes. Glòria a vosaltres!

DE LA FUSTA DELS HEROIS

El cavaller es diferencia del soldat de fortuna o del mercenari, en el sentit que -encara que posi la darga al servei d'un determinat magnat- serveix una idea, encarnada pel seu eventual senyor, mentre el mercenari serveix només el senyor -no important quina sigui la idea ni els interessos d'aquest senyor- que més el pagui: es ven al millor postor, en una paraula. I la idea sempre és completament coincident amb la seva pròpia -ètica, filantròpica o/i religiosa-, de manera que utilitza la infraestructura o poder que li brinda el magnat per a poder-la realitzar.

També -el cavaller- es desmarca de la figura del "condottiero", car, encara que ocasionalment n'hagi de fer les funcions (v. Roger de Flor portant els *comandos* cap a Grècia), li plau molt més d'encarar les empreses de manera individual (v. Indiana Jones).

Aquest és, doncs, el clarobscur en què es mou el cavaller: clarobscur que, si bé coneix moments de glòria, té molts episodis de grisor, suportables només amb el seu gran esperit de sacrifici i sentit de la disciplina. Els conceptes nietzschians hi són, a l'hora, intermitents i alternatius: res no és prou clar, però tampoc prou obscur. *Llibertat* per a cavalcar les vastes estepes, per a enfrontar-se amb allò desconegut; però a la vegada obligatorietat d'acompliment del mandat, observança de la disciplina, deure de retre comptes. *Fidelitat a*

MONISTROL
CINE FOTO

Fotografia - Cinema

Passeig de la Plaça Major, 4
SABADELL

MONISTROL

Passeig de la Plaça Major, 6
Telèfon 725 49 25
SABADELL

Dels cavallers errants a Indiana Jones...

la terra: ¿quina, la pròpia -si se'n té- o bé la del senyor? (v. Prince Valiant descurant Thule en favor del nacionalisme artúric), i voluntat de poder. En aquest cas, demanem-li al cavaller: ¿quina de les dues fórmules cerca, el cesarià (Roger de Flor/Tirant lo Blanc), o el mític del superhome-semidéu?

Potser la resposta ens la doni Santiago Ramón y Cajal en la seva *Psicología del "Quijote" y el quijotismo*, quan es demana ¿per què Cervantes no va fer assenyat al seu heroi? La defensa coratjosa i eloqüent del realisme en l'esfera de l'art, diu, no exigia necessàriament la follia del cavaller de l'ideal. Convinguem, tanmateix, que un Quixot merament filàntrop, encara que apassionat i vehement, no hauria abandonat de bon grat la blandícia i els regals de la vida burgesa per llençar-se a les arriscades i temeràries aventures. I encara, donat el cas, que la cobdícia de glòria i l'ansia de justícia fossin poderoses per treure'l de polleguera, portant-lo a militar ardidament contra l'egoisme i la perfídia del món, ¿haurien donat peu les seves gestes, en tant que matèria de treball artístic, per a forjar els èpics, meravellosos i sorprenents episodis que tots admirem en el llibre immortal i que tan alt parlen del sobirà enginy i vena creadora del príncep dels prosistes? I, al final del seu discurs, conclou, després d'haver dit que en la novel·la se succeeixen -com en el cinematògraf de la consciència humana- aquestes dues emocions antípodes i alternants, el plaer i el dolor, tot apuntant que -els quixots- posen la finalitat, no dins de si, a les baixes regions de l'ànima concupiscent, sinó en l'esperit de la persona col·lectiva, del qual es reconeixen com a cèl·lules humils i generoses, tant com per sacrificar sense vacillar la seva pròpia existència per al triomf d'aquesta idea. ●

ARTS GRÀFIQUES
FOTOCOMPOSICIÓ

DIPTIC
SOCIETAT ANÒNIMA

MORATÍN, 62 - 08206 SABADELL
Tel. (93) 786 55 99